

אסתר ב

- ה איש יהודי היה בשושן הבירה
ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני.
- ו אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה
עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל.
- ז ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם
והנערה יפת תאר וטובת מראה
ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת.

1. מדוע קבוצת פסוקים זו מפסיקה את רצף האירועים בין חיפוש מלכה חדשה למלך ובין לקיחת אסתר? לכאורה היה אפשר לומר את תוכנם בדרך אגב בתוך תיאור האירועים עצמם: 'ותלקח אסתר בת דוד מרדכי היהודי אל בית המלך. והנערה יפת תואר... ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת'.
  2. מדוע נאמר "איש יהודי היה" ולא 'ישב' או 'גר'?
  3. מדוע נאמר על מרדכי "יהודי"? הלא כל גולי יהודה וישראל נקראים יהודים¹, מה עוד שמפורט ייחוסו שהיה משבט בנימין.
  4. "בן יאיר בן שמעי בן קיש" – מה החשיבות בפירוט ייחוסו של מרדכי?
  5. "אשר הגלה... עם הגלה אשר הגלתה... אשר הגלה נבוכדנאצר" – לשם מה חוזר הפסוק ארבע פעמים על השורש גל"ה? לכאורה די לומר שמרדכי היה מהאנשים שהגלה נבוכדנאצר מירושלים לבבל עם יכניה.
  6. "הדסה היא אסתר" – מדוע יש לאסתר שני שמות, ומדוע חשוב לדעת את שניהם?
  7. "כי אין לה אב ואם... ובמות אביה ואמה" – לשם מה הכפילות בתיאור יתמותה של אסתר?
  8. "והנערה יפת תאר וטובת מראה" –
- א. לשם מה הכפילות בתיאור יופייה?
- ב. כיצד תיאור זה קשור לעניין אימוצה על ידי מרדכי? לכאורה היה מתאים שיובא עת נלקחה על ידי פקידי המלך.

¹ האם כאשר רצה המן להשמיד את כל היהודים הוא התכוון רק לגולים עם מלכי יהודה?

יוסף לקח לפסוק ה: "כל זרע ישראל אחרי שגלו מלכי ישראל ולא נשאר לאומה הישראלית מלך זולת מלך יהודה הנה היו נקראים כולם על שם המלך שנשאר לאומה הישראלית".

א. מהמילים "ויהי אמן את הדסה" כבר ברור שטיפל בה כמו בבת. מה אפוא מוסיפות מילים אלו?

ב. מדוע לא נאמר 'ותהי לו לבתי' אלא שלקחה?

ג. מה מוסיפה המילה "לו"?

"איש יהודי היה"

קבוצת הפסוקים המתארת את מרדכי וקוטעת את רצף העניינים מלמדת שהמגילה מעוניינת להעמיד את מרדכי בניגוד לדמותו של אחשורוש. מרדכי הוא "בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני" ועל כן גדלותו איננה מתחילה ממנו. הוא פרי שרשרת הדורות המגלמת בתוכה תוכן חיים נצחי העובר מאב לבנו.

לעומת זאת, מי היו אביו וסבו של אחשורוש? לא כתוב! אחשורוש לא ראה את עצמו מחובר לשורשים, או מחויב למסורת כלשהי, אלא "הוא אחשורוש" עומד בפני עצמו, מנופח בגאוה ובשאיפות לכבוד ולתהילה.

מיהו מרדכי ומה מעשהו בשושן?

מרדכי כמשמע מפסוק ו' נולד בארץ ישראל וגלה לבבל. עם הצהרת כורש הוא היה מראשוני העולים לארץ בהנהגת זרובבל, כמסופר בספר עזרא: "ואלה בני המדינה העלים משבי הגולה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל לבל וישבו לירושלם ויהודה איש לעירו. אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה **מרדכי בלשן** וגו'".² חז"ל מזהים את מרדכי בלשן עם מרדכי היהודי שבמגילת אסתר ומבארים מדוע נקרא "בלשן":

"דהוה ביייל לישני ודריש [בולל השפות ודורשן] והיינו דכתיב במרדכי בלשן".³

"בלשן" מלשון בולש. מרדכי לא ידע רק שבעים לשון אלא גם את החכמה המסתתרת בשפות השונות – את השקפת העולם והאידיאולוגיה שמאחורי המילים. כפי שיתברר לקמן, תכונה זו של מרדכי לא באה לידי ביטוי רק בתחום הלשון והבלשנות אלא אף המישור ההיסטורי – מרדכי ידע לבלוש אחר האירועים ולעמוד על שורשיהם העמוקים.

מה אפוא עושה מרדכי בשושן אם עלה לארץ ישראל?

² עזרא ב א-ב.

³ מנחות סה ע"א.

הרלב"ג בפירושו לספר עזרא מבאר שבעקבות מכתב השטנה של צרי יהודה ובנימין שגרם להפסקת בניין בית המקדש, יצא מרדכי למקום מושבה של המלכות כדי לפעול שם ולהמליץ טוב על היהודים ועל חידוש את בניין הבית:

"מרדכי [בלשון] הוא אשר היה יושב בשער המלך בימי המלך אחשורוש,

ואל תתמה איך יצא מירושלים אחר שנכנס שם

כי מפני השטנה שכתבו אחשורוש ושאר מלכי פרס להשבית המלאכה

הוצרכו לצאת משם להשתדל בכל עז בהשלמת הבנין

אחרי אשר ימצאו חן בעיני מלכי פרס"⁴.

"איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי" – על אף שברור מאליו שמרדכי הוא יהודי, המגילה מציינת זאת באופן מיוחד, כדי להורות שבו מרוכזת תמצית ה'יהודיות' והכלל-ישראליות.

אומר ה'שפת אמת':

"ולכן נקרא [מרדכי] איש יהודי..."

והוא היה כלל כולם ונקרא יהודי על שם כל היהודים"⁵.

נשמת מרדכי הייתה נשמה כללית שכללה בתוכה את נשמות כל ישראל, ועל כן בכוחותיו ובכישורונותיו ביטא את תוכן חייה ומשב רוחה הפנימי של האומה כולה – "כי מרדכי הוא שלימות ישראל וצורתם"⁶. לכן היה "דרש טוב לעמו"⁷ – 'עמו' היה בראש כל מעייניו, הוא היה חפץ ברוממותם של ישראל ושאף לגלות את טוב ד' הטמון בהם, את מדרגת חייהם האמתית והשלמה.

"איש יהודי היה בשושן הבירה" – המילה "היה" מלמדת שמרדכי הוא הווית חיים חדשה בעולם, כדברי המהר"ל:

"לשון 'היה' מורה הויה חדשה בעולם"⁸.

החידוש באישיותו של מרדכי אינו נובע מבחירתו, אלא כך היה מעצם טבעו. הקב"ה בראו, יצרו ועשאו במתכונת נפשית מיוחדת המותאמת לדורו.

⁴ רלב"ג עזרא ב ב.

⁵ שפת אמת פורים תרל"ד.

⁶ מהר"ל, אור חדש עמי קיא ד"ה היה.

⁷ אסתר י ג.

⁸ גבורות ד' פרק כב.

אומרים חז"ל:

"ומשה היה – כל מי שכתוב בו 'היה' מתקן לכך..."

במרדכי כתיב 'איש יהודי היה'. מתוקן להצלה ומשה לגאולה.

מתחלת ברייתם נתקנו לכך"⁹.

כשם שמשה היה מתוקן (=עשוי) מראשית יצירתו לגאול את ישראל ממצרים, כך היה מרדכי מתוקן לגאול את ישראל בימי הבית השני.

למילה 'היה' משמעות נוספת; מדרגתו הייחודית של מרדכי כבר נתגלתה אצלו בפועל¹⁰. הוא היה 'יהודי' במלוא מובן המילה. הגלות לא הצליחה להקהות את שקיקות הקודש הלאומיות שבו ולא כיבתה את חיוניותו הישראלית כהוא זה. הוא חי את יהדותו בשלמות ובגלוי, בעוז ובגבורה בלא פחד ומורא.

"ושמו מרדכי"

"ושמו מרדכי" – אפשר היה להזכיר את שמו של מרדכי כבדרך אגב: 'ומרדכי היהודי היה בשושן הבירה'. במילים "ושמו מרדכי" המגילה רומזת על הצורך המיוחד להתבונן בשמו המבטא את תמצית אישיותו – "השם מורה בכל מקום על המהות"¹¹. מה מובן השם מרדכי?

חז"ל דורשים:

"יעלה ברוש – זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים

שנאמר: 'ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור'¹² ומתרגמינן [מר דרור] מְרִי דְרָי"¹³.

"מְרִי-דְרָי" הוא הבושם העיקרי והחשוב ביותר בקטורת ועל שמו נקרא מרדכי¹⁴. מהו אפוא הקשר בין מרדכי לקטורת¹⁵?

⁹ שמות רבה ב ד.

¹⁰ מהר"ל מסביר זאת בגבורות ד' (שם) בנוגע למשה רבנו: "לא היה לו לכתוב 'ומשה היה רועה את צאן יתרו', והוי למכתב 'ויהי משה רועה את צאן יתרו' [או 'ומשה רועה את צאן יתרו'], אבל כתב 'ומשה היה' בלשון עבר לומר לך כי בשביל שהיה רועה כבר והיה נאמן... שנראה בצאן דבר זה בפועל".

¹¹ מהר"ל, אור חדש עמ' קי.

¹² שמות ל כג.

¹³ מגילה י ע"ב.

¹⁴ עיין מלבי"ם שמות ל לד.

¹⁵ מהר"ל, אור חדש הקדמה עמ' נא: מהר"ל אור חדש הקדמה עמ' נא: "ומה שזכר מרדכי בלשון 'ואתה קח לך בשמים ראש' יש לך להבין בחכמה כי מרדכי הפך המן כי המן כחו מאדים שהיה רוצה להשמיד ולהרוג הכל... ומרדכי

קטורת היא מלשון קטירא בארמית, דהיינו קשר. הקטורת מביעה את הקשר ההרמוני שבין כל כוחות החיים, כמבואר בדברי הרב קוק:

”תכלית ההתגלות של הקדש... שהקטרת מרמזת עליו,

היא מודיעה שאין שום דבר רע ומכוער במציאות מצד הארת הכלל”¹⁶.

אחד מסממני הקטורת היא היחלבה שריחה רע. אם כן, הקטורת מבטאת את ההבנה שכל הכוחות הקיימים בעולם, גם אלו הרעים, מופיעים אך ורק מצד מגמת הארת הטוב האלוקי. בהתנגדותם של הכוחות הרעים להופעת הטוב הם מגבשים ומעצבים את הופעתו בצורה השלמה ביותר. מתוך הכרה זו מתעלים הצדיקים בעמלם המוסרי לצפות את הישועה הנרקמת באמצעות הופעת הרוע וכך זוכים הם להפך את הרע לטוב.

אומר הרב קוק:

”לא במקרה, ולא בדמיון, ולא בשכל אנושי מוגבל,

אפשר לבא עד הגבול הקדוש הזה של החזרת כל הרע לטובה גמורה

כי אם באמונה גדולה ובאומנות קדושה רבה

באים לעבוד את העבודה הקדושה הנוראה והטהורה הזאת

שאינה נעשית כי אם על פי יחידי הבחירים שבגדולי הדורות וקדושיהם”¹⁷.

כזה היה מרדכי היהודי. התוכן שגלום בקטורת היה תמצית אישיותו. בכישרונו האלוקי המיוחד הוא התעלה להשתחרר מדפוס החשיבה הרגילים והמוגבלים ולהתבונן במגמת הטוב החורזת גם את האירועים הקשים ביותר. כך הצליח להפך את גזרת המן “להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים”¹⁸ למנוף להתעלותם של ישראל ולגילוי עומק הארת חייהם הנצחית.

”בן יאיר בן שמעי בן קיש”

כל עניינו הפך זה להציל מן המות... לכך נרמז מרדכי בזה שאמר 'קח לך בשמים ראש' לפי שהקטורת מציל מן המיתה ומן המגיפה ומן מלאך המות... ולכך נרמז מרדכי בקטורת שהוא עוצר המיתה”.

¹⁶ עולת ראייה א' עמ' קלו.

¹⁷ שם עמ' קלז.

¹⁸ אסתר ג יג.

"איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני" – שלשלת ייחוסו של מרדכי קוראת לפגוש אותו לא בתור אישיות פרטית צדיקה העומדת בפני עצמה אלא פרי התפתחות והשתכללות מגמת הקודש במהלך הדורות. מרדכי הוא התפרצות מעל פני השטח של מדרגת הטהרה הישראלית שהלכה והתגבשה במעמקי המציאות ההיסטורית שקדמה לו. יאיר, שמעי וקיש היו האנשים שתכונתם המיוחדת הוטבעה באישיותו.

"בן יאיר – בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפילתו"¹⁹.

הכישרון 'להאיר' הוא היכולת לגלות את האור הפנימי, את התוכן העמוק והאידיאלי הגלום בחיים. להאיר את עיניהם של ישראל מובנו לרומם את מבטם האמוני, לחשוף בהם את היכולת להכיר את מגמת הטוב האלוקית החורזת את המציאות, להשתייך אליה ולהוציאה לפועל. את הכישרון הזה ירש מרדכי מיאיר. בזעקתו שנבעה מעומק הלב הצליח מרדכי לפקוח את עיניהם של ישראל מן העיוורון הרוחני והמוסרי שהיו שרויים בו. הוא הפגיש אותם עם מהות חייהם הכללית המסוגלת להאיר את כל החיים באור חדש ואידיאלי.

"בן שמעי – בן ששמע אל תפילתו"²⁰.

העובדה שהקב"ה שמע לתפילת מרדכי מלמדת שהייתה רצויה ומכוונת לגמרי אל החפץ האלוקי. את היכולת לכוון בתפילה אל עומק המחשבה האלוקית ירש מרדכי משמע.

"בן קיש – שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו"²¹.

לעורר רחמים פירושו, לגלות את הצד הראוי לרחמים: "הבט לברית ואל תפן ליצר"²²; לברר שכל הכישלון והנפילה בישראל נובעים מבלבול ואינם מהותיים. הנשמה הטהורה ראויה תמיד לרחמים. להקיש על שערי רחמים מובנו אפוא לברר את סגולת ישראל, את הברית הכרותה עמהם, את תוכן חייהם האלוקי שלעולם לא ישתנה. מקיש ירש מרדכי את הכישרון האמוני לברר את האמת הפנימית הראויה לחמלה וחנינה, הפותחת שערי רחמים.

"הדסה היא אסתר"

הדסה היה השם המקורי שנתן מרדכי לאסתר בעודה תינוקת. כאמור, חשיבות השם נובעת מתוכנו.

"רבי מאיר אומר: ... ולמה נקרא שמה הדסה? על שם הצדיקים שנקראו הדסים"²³.

¹⁹ מגילה יב ע"ב.

²⁰ שם.

²¹ שם.

²² סליחות לליל יום כיפור נוסח אשכנז. עיין עולת ראייה א' עמ' עט ד"ה ותננו היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים.

²³ מגילה יג ע"א.

מה מיוחד בהדס שמורה על צדקות?

המהר"ל מסביר שהתכונה הבולטת בהדס היא שהעלים שלו אינם צומחים כלפי חוץ כשאר העצים.

”כי ההדס עליו [העלים שלו] מחפין [מכסים] את עצו [גבעולו]

עד שהעץ שהוא העיקר הוא מכוסה מן העלין”²⁴.

כך גם הצדיקים, כל מבטם מופנה כלפי פנים, אל ה'תוך', אל המהות הפנימית של החיים. הם קשובים כל העת למאוויי נשמה ועסוקים בהוצאתם לפועל. הצדיקים האמיתיים נאמנים למשמעות האידיאלית של החיים מבלי להתרשם כלל וכלל מן החיצוניות וההישגיות, ומכל הרוחות הזרות המנשבות בעולם. ההדס מבטא את הענווה הגמורה כלפי שם ד' החבוי במעמקי המציאות. כיוון שהצדיקים עסוקים בכל רגע ורגע בהשתייכות אל הממד הפנימי והנצחי שלהחיים ומאורעותיהם, חייהם יציבים וקבועים והם אינם נופלים ברוחם מן התמורות שבמהלכי הזמן ומאורעותיו – ”וקוץ ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו”²⁵.

היציבות והקביעות גם הן מתכונות ההדס, כדברי האלשיך הקדוש :

”שְׁהַקְרָא הַדְסָה הוּא תוֹאֵר אֶל הַצְדָּקוֹת בְּבַחֲנֵת הַהִתְמַדָּה.

והוא כי הנה דרך האילנות שאינם רעננים רק [אלא] בקיץ,

אך לא בחורף, אך ההדס רטוב ודשן בקיץ ובחורף”²⁶.

גם ב'חורף' כשהכול קודר כלפי חוץ, הצדיקים מלאי אמונה וחיוניות, מפני שהם מחוברים אל האידיאל האלוקי ההולך ומתפתח בלא הרף גם במעמקיה של הגלות הנוראה. ”בשרו מיום ליום ישועתו”²⁷ – ישועת ד' אינה עוצרת לרגע מלהתרקם במעמקי החיים. לכן הצדיקים צופי הישועה רעננים תמיד, וכל מעשיהם מכוונים לילד את התוכן הפנימי שביסוד האירועים. כזו הייתה אסתר – הדסה!

כל 'הדסיותה' של אסתר היא למעשה השתקפות מדרגת מרדכי. כשאסתר נחטפה מביתו אמר מרדכי :

”אפשר לצדקת זו שתינשא לערל?”

²⁴ מהר"ל, אור חדש עמ' קיד.

²⁵ ישעיהו מ לא.

²⁶ אלשיך לפסוק ו.

²⁷ תהלים צו ב.

אלא שעתיד דבר גדול שיארע לישראל והם עתידים להנצל על ידיה"²⁸.

מאישיותו ה'יהדסית' של מרדכי וממבטו האחדותי יונקת אסתר את כל כוחה. כוחו הכלל-ישראלי ועינו הטובה על האומה ועל מהלכי החיים משתקפים בה ויוצאים אל הפועל דרכה. היצירה האלוקית הקרויה 'מרדכי ואסתר' היא למעשה תוכן אחד המופיע בשניים. היא נוצרה בהשגחה אלוקית מיוחדת: "כי אין לה אב ואם".

הכפילות בתיאור יתמותה של אסתר מלמדת שלא זו בלבד שהוריה נפטרו, אלא "כי אין לה אב ואם" מעודה. לרגע אחד בחייה לא זכתה שיהיו לה אבא ואמא. הכיצד?

אומרים חז"ל:

"כי אין לה אב ואם – 'זבמות אביה ואמה' למה ל? [לשם מה הכפילות בפסוק?]

אמר רב אחא: עיברתה [כשהרתה אמה] – מת אביה, ילדתה – מתה אמה"²⁹.

על כן "ויהי אמן את הדסה" – מרדכי מגדל את אסתר מינקותה: מאכיל ומשקה, מחנך ומדריך. היא נעדרת כל השפעה אחרת זולת השפעתו הכלל-ישראלית והמאירה של מרדכי, ומה שיש באסתר הוא 'מרדכי' לגמרי.

מה משמעותה של מציאות חיים מיוחדת זו? מהו סוד ההשגחה האלוקית שבה?

מסביר המהר"ל:

"אסתר היתה מקבלת על ידי מרדכי שפע עליון מאוד שבזה היתה גוברת על המן"³⁰.

מדוע אסתר גברה על המן דווקא בהיות כל כולה מושפעת אך ורק ממרדכי?

המן מייצג את חיי העולם הזה בשיא עוצמתם ובפיתוחם האין-סופי בלא נשמתם, בלא מגמתם האידאולוגית ובלא שם שמיים. מטרתו היא טיפוח החיים מצד עצמם בלי הגבלות מוסריות כלל – חיי הפקרות, מלאי גאווה ודורסנות. לעומתו, אסתר היא ההפך המוחלט מהמן, תשובת המשקל השוללת אותו מעיקרו. אין לה יחס לעולם הזה מצד עצמו, אלא מצד נשמתו, ומפני הרצון האלוקי היא מתבטלת בענווה גמורה. כל מה שמשתקף מבעד לאישיותה הוא החיים האלוקיים הכלל-ישראליים בטהרתם כפי שהשפיע עליה מרדכי לבדו, בלא שום השפעה של סגנון מסוים או גוון חלקי כלשהו. דווקא כישרון הנפעלות של אסתר מן הממד העליון של המציאות והענווה שלה מפניו מפיל את המן. שום כוח בעולם לא יוכל לעמוד מול זו שאין לה מעצמה כלום וכל תוכן חייה

²⁸ אסתר רבה ו.ו. מכילתא סוף פרשת בשלח.

²⁹ מגילה יג ע"א.

³⁰ אור חדש עמי קטו.

הוא אלוקי, כלל ישראלי לגמרי. כישרון הענווה וה'נפעלות' מופיע בעם ישראל ביתר הבלטה בסגנון החיים הנשי הנפעל מן האיש, ובשיאו: באסתר שמגיל אפס מושפעת ומקבלת רק ממרדכי.

לעומת שמה העברי הדסה, אסתר היה השם הנוכרי שלה.

אומרים חז"ל:

"ולמה נקראת אסתר? שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר [ירח]"³¹.

העולם זיהה באסתר את תכונת הצניעות והענווה המוחלטת כפי שבאה לידי ביטוי בירח, שאין לו מעצמו כלום, שאורו אינו עצמי אלא מן השמש.

עוד מובא בחז"ל שהשם אסתר מבטא את הסתרת מוצאה העברי:

"רבי יהודה אומר: הדסה שמה, ולמה נקראת שמה אסתר?"

על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר: 'אין אסתר מגדת את עמה וגו'"³².

מדוע הסתירה אסתר את עבריותה?

העובדה שהמגילה לא מנמקת את הסיבה מלמדת שהיא עמוקה מאוד ואינה נובעת מן המישור הגלוי של האירועים. הדבר היחיד שניתן לומר במישור הגלוי הוא שמרדכי היהודי ציווה אותה להסתיר. ההתבוננות בדמותו של מרדכי מובילה להבנה שמצוותו נבעה מעומק ראייתו הכללית ומצפייתו את מהלך ישועתם של ישראל. על פי המהלך שצפה בעיני רוחו ידע מרדכי שטרם הגיעה השעה לגלות את מוצאה של אסתר. מדוע?

מרדכי ואסתר משקפים באישיותם שתי קומות חיים באומה: במרדכי משתקפת מדרגתה העתידיה; הוא חי בגלוי את קומת החיים הישראלית בהארתה השלמה – "איש יהודי היה". אולם בהווה עם ישראל נמצא בשפל המדרגה. המגילה חוזרת על השורש גל"ה ארבע פעמים בפסוק אחד להורות עד כמה העם היה שקוע בגלות, עֶבֶד לאחשורוש. כל תוכן חייו הלאומיים וכל חיוניות הקודש שבו נגוזו. המצב ההווי של האומה משתקף במעמדה של אסתר בבית אחשורוש כשהיא כבושה תחתיו. אבל באמת כל תוכן הקודש המופיע במרדכי בגלוי קיים אף בה **בהסתור** – "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה"³³, הכול מכונס כלפי פנים.

מרדכי יודע שכדי לשחרר את עם ישראל מסגנון החיים הגלוי שהוא שקוע בו יש לפעול **בהדרגתיות**, מתוך המציאות עצמה, על פי הסדר האלוקי המכתיב את מהלכי הזמנים. ברור לו שעם ישראל צריך לעבור תהליך שיביא למהפך בקרבו, להתפרצותה מחדש של נשמתו, של

³¹ מגילה ש.ס.

³² ש.ס.

³³ פסוק כ.

רוח חייו הלאומית והאידיאלית. לפי זה קובע מרדכי שעדיין לא הגיע הזמן שאסתר יכולה להגיד את עמה ואת מולדתה. היא תוכל לגלות את מוצאה כאשר כל ישראל יגידו את עמם ואת מולדתם, דהיינו יכירו בלאומיותם האלוהית ובערך חייהם האידיאלי.

חז"ל מקשרים את שתיקת אסתר לשתיקת רחל אמנו, בנימין ושאל המלך:

"אין אסתר מגדת מולדתה – מלמד שתפסה שתיקה בעצמה

כרחל זקנתה שתפסה פלך שתיקה. עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה.

רחל תפסה פלך שתיקה – ראתה סבלונותיה [מתנות נישואין] בידי אחותה ושתיקה.

בנימין בנה תפס בשתיקה. תדע שאבנו שהיתה בחושן היתה ישפה

לומר: יודע היה במכירת יוסף ושתיקה. ישפה – יש פה ושתיקה.

ושאל בן בנה – 'ואת דבר המלוכה לא הגיד'³⁴.

אסתר – 'אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה'³⁵.

כישרון השתיקה של רחל וצאצאיה מבטא את הכרתם העמוקה שיש מהלך אלוהי עליון מאוד החורז את כל האירועים, מהלך המתנשא מעל כל קנה מידה אנושי. השתיקה מביעה את היכולת לצפות אותו, להשתייך אליו, להתמלא ענווה מפניו וכך לאפשר את הופעתו³⁶.

"יפת תאר וטובת מראה"

"ויהי אמון את הדסה בת דדו כי אין לה אב ואם והנערה **יפת תאר וטובת מראה**" – אילו נכתב תיאור יופייה של אסתר רק במטרה לומר שהיא עונה על הדרישה של אחשורוש,

א. היה צריך להיכתב כשנלקחה לבית אחשורוש ולא כאן.

ב. די היה לומר "טובת מראה" שכן זה היה המבוקש המצוין בפסוק ג. אבל התיאור הכפול: "יפת תאר וטובת מראה" מלמד על תכונה עמוקה באסתר שבאה לידי ביטוי ביופיה, ועליה עמד מרדכי מרגע שנולדה.

³⁴ שמואל א י טז.

³⁵ אסתר רבה ו יב.

³⁶ עיין נ' גאל-דור, בית אלהי יעקב א' עמ' 150-151.

בנוגע לתיאור יופייה של רחל "יפת תאר ויפת מראה"³⁷, מסביר 'אור החיים' הקדוש שהביטוי "יפת תאר" מתאר את יופיו של כל פרט ופרט, כל אבר היה יפה בפני עצמו. לעומת זאת "יפת מראה" הוא תיאור היופי הכולל. העובדה שלא רק המראה הכללי יפה אלא אף כל פרט בפני עצמו מבטאת את האישיות האחדותית וההרמונית של רחל. כיוון שכל חייה היו הארה חיה וגלויה של נשמתה, נשמת כלל ישראל, הרי שכל פרט בחייה גם הוא התרומם להביע את תוכן החיים האידיאלי הכללי הזה – התאמה גמורה בין הפרטים לכלל³⁸.

גם יופייה של אסתר שיקף את רום מדרגתה, את כלליותה, את יכולתה לראות איך כל הפרטים בעם ישראל מהווים גוף אחד ממש. הרעיון של "לך כנוס את כל היהודים" לא היה תוכן חיצוני לאסתר, אלא הביע את תכונתה הפנימית ואת כל תפיסת עולמה. אולם לעומת רחל שהייתה "יפת מראה", אצל אסתר נאמר "טובת מראה" כי תוכן מוסרי של טוב אמת, טהור ואצילי מאוד השתקף מבעד למראה שלה בגלוי. המפגש עם אסתר גרם לאנשים לזהות תוכן זה אף בקרבם הם. יופייה של אסתר לא הזין רק את עיני רואיה אלא אף את נפשם והתנהגותם³⁹. תיאור יופייה של אסתר נזכר כאן בעודה תינוקת, כיוון שכבר אז צפה מרדכי את מעלת נשמתה כפי שתבטא אף ביופייה.

"ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת" – המילה "לו" כמו גם הפועל 'לקח' מורים שלקחה לאישה, כדברי רבי שלמה אלקבץ:

"ותיבת 'לקחה' מרדכי לו לבת גם הוא יורה כי לאשה לקחה,

מלשון 'כי יקח איש אשה' [אילולי כן המגילה הייתה כותבת רק שהיה אומן אותה].

ויותר מזה, תיבת 'לו', מורה באצבע על הנאמר,

דאם לא בן מאי 'לו', ודי לקחה לבת?

אמנם תיבת 'לו', מורה כי לו ולעצמו לקחה⁴⁰.

"לו" מובנו: למענו, למען הופעת מגמת חייו האלוקית בשלמותה⁴¹ כמו שנאמר: "אעשה לו עזר כנגדו"⁴². אם כך, נשאלת השאלה: מדוע לא נאמר במפורש שלקחה לאישה אלא לבת? ועוד, כתוב שלקחה לאישה "במות אביה ואמה", והלוא עדיין הייתה תינוקת.

³⁷ בראשית כט יז.

³⁸ עיין נ' גאל-דור, בית אלהי יעקב א' עמ' 83-85.

³⁹ עיין נ' גאל-דור, פחד יצחק א' תשס"ח עמ' 125-127; תשפ"ה עמ' 85.

⁴⁰ מנות הלוי שם עמ' קל.

⁴¹ עיין גם בית אלהי יעקב שם עמ' 126.

⁴² בראשית ב יח.

מן הרגע שנולדה אסתר לתוך מציאות שאין לה אב ואם, כבר אז ידע מרדכי שמן השמיים מייעדים אותה להיות אשתו. הוא הבין את המשמעות העמוקה של היותה יתומה מלידה – מסוגלת להופיע את תוכן חייו **הכללי** בטהרתו, בלא השפעה של סגנון חיים חלקי. מרדכי ידע שהוא צריך אישה שאיננה בת פרטית לאביה ואמה, כדי שתוכל להוציא לפועל בשלמות את נשמתו, נשמת האומה בכללותה. לפיכך כשלקחה וגידלה כבת, כבר אז ידע שהוא גם ייקח אותה לאישה לכשתגדל. להבנה זו רמזה המגילה באומרה כי מייד כשנולדה לקחה לו לאישה.

לפי ביאור זה ניתן להבין את המילים "**ובמות אביה ואמה** לקחה מרדכי לו לבת" בשני אופנים גם יחד.

א. **בזמן** שנפטרו.

ב. **בעבור** שנפטרו, כמו "התשחית בחמשה"⁴³.

יוצא אפוא ש**בזמן** שמתו לקחה **בעבור** שמתו. מרדכי לקח את אסתר לא רק מתוך גמילות חסד פרטית "שגידל יתומה בתוך ביתו"⁴⁴ – דבר גדול בפני עצמו, אלא מתוך גמילות חסדים לאומית, וכלל-עולמית הצופה את העתיד.

---

⁴³ שם יח כח. על פי מנות הלוי שם עמי קכח.

⁴⁴ אסתר רבה ו א.